

پنجاه شماره کتاب ماه تاریخ و جغرافیا

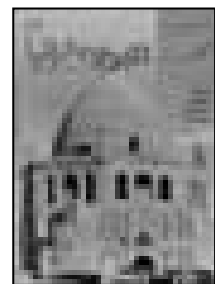
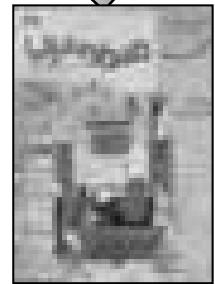
کشورها مؤسسه‌ای به نام «انجمن تاریخ» دارند که حداقل به طور نیمه رسمی هدایت امور تحقیقی، بخصوص در ابعاد ملی در آنجا انجام می‌شود، در ایران، چنین مرکزی وجود ندارد. در بسیاری از موارد امور مربوط به این رشته مرجع و مسئول خاصی ندارد و در موارد متعددی نیز مراکز چندی امور تالیف و تحقیق و برنامه‌ریزی و اجرا و آموزش را به نحوی ناهماهنگ و غیرمرتبط انجام می‌دهند. در چنین شرایطی کتاب ماه تاریخ و جغرافیا در عمل مبدل به عاملی برای ارتباط دهی عناصر مختلف دست‌اندرکار علم تاریخ در کشور شد. در حالی که در مبادی امر چنین نقشی برای آن متصور نبود.

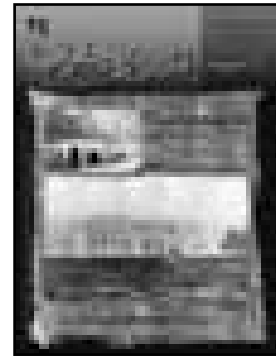
همچنین باید توجه داشت که در زمینه نشریات تخصصی تاریخ، چندان وضع مطلوبی نداشته‌ایم. صرف‌نظر از مجله «بررسیهای تاریخی» که سالیان چندی به طور مستمر منتشر شد، دیگر نشریات

خداوند یکتا را سپاسگزاریم که به ما توفیق داد تا کتاب ماه تاریخ و جغرافیا را به شماره پنجاه برسانیم. این خدمت فرهنگی و علمی با همراهی و همکاری جمعی متشکل از نویسندگان، مشاوران و دست‌اندرکاران اجرایی میسر شده است که صمیمانه از همگی آنها سپاسگزاری می‌کنم.

چهار سال پیش که انتشار کتاب ماه به صورت چند صفحه ساده و دربردارنده تازه‌های نشر شروع شد، بیشتر بر این اندیشه بودم که ضرورت انتشار آن، فقط اطلاع‌رسانی و نقد کتاب است. اما هراندازه که این کار ادامه می‌یافت، ابعاد و جوانب جدیدی چهره نموده و ضرورت‌های نوینی مطرح شده که به عرض می‌رسد.

قبل از هر چیز باید توجه داشت که این ماهنامه بیشتر و اساساً صورت تاریخی دارد. درخصوص تاریخ نیز توجه دارید که متأسفانه برای اهل تاریخ تشکیلات و نهادهای لازم را نداریم. مثلاً در حالی که بسیاری از

تخصصی تاریخ عمر چندانی نکرده‌اند. لذا یا استمرار نیافته یا با افت و خیزهای متعددی روبرو بوده‌اند. نشریات نیمه تخصصی تاریخ نیز خیلی از این وضع بدور نبوده‌اند. خوشبختانه در چند ساله اخیر چند نشریه جدید عرضه شده است که در مورد استمرار انتشار آنها نمی‌توان اکنون نظر داد. زیرا ادامه انتشار آنها به عوامل متعددی بستگی دارد که علاوه بر جهات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، به توان تدارک و هدایت علمی آنها نیز باید توجه داشت. برای کتاب ماه تاریخ و جغرافیا صرف استمرار انتشار را با وجود زحمت و تلاش فراوانی که صرف آن شده است باید امتیاز مهمی بشمار آورد. انتشار نشریه‌ای علمی و فرهنگی در شرایطی که امکانات لازم برای آن کاملاً مهیا نیست و بخصوص آنکه متخصصین ادبیات و مواد لازم برای آن وجود نداشته با صعوبت بسیار روبرو خواهد بود. با این حال با تلاش بسیار این مهم صورت پذیرفته است. همچنین می‌دانیم نقد تاریخی در کشور ما چندان رایج نیست و عملاً هم مقبول همگان نخواهد بود. این در حالی است که نه تنها داشتن نشریه‌ای درخصوص نقد ضروری است که اصولاً بدون نقد و نقادی، تاریخنگاری و تاریخ‌دانی امکان‌پذیر نیست.

کتاب ماه تاریخ کوشیده است خلاء ناشی از فضای ارتباطی میان دست‌اندرکاران علم و رشته تاریخ را پر کند و پاسخی در حد توان به ضرورت‌های تاریخنگاری کشور بدهد. بدون شک نمی‌توان گفت که این مهم را بطور کامل و کافی برآورده کرده باشد و لازم است هرچه بیشتر نسبت به توسعه و ترقی آن همت گماشت.

در زمینه اطلاع‌رسانی تمام توان دست‌اندرکاران در جهت معرفی کتابهای تازه و چکیده آنها و نیز انعکاس خبر انتشار مجلاتی که تمام یا قسمتی از آنها به تاریخ و جغرافیا مربوط شده است، اخبار کنفرانس‌ها، سخنرانی‌ها و نیز آنچه که مربوط به اهل تاریخ و جغرافیا است نظیر درگذشت‌ها، تجلیل‌ها و مواردی از این قبیل عرضه شده است. برای این منظور محققین نواحی دوردست کشور نیز مورد توجه بوده‌اند. لذا از فعالان و دست‌اندرکاران تاریخ و جغرافیا درخواست می‌شود اخبار مربوط به احوال و آثار بزرگان این رشته‌ها و نیز فعالیت‌های علمی و پژوهشی خویش را جهت ارائه به جامعه علمی تاریخ و جغرافیا در اختیار این نشریه بگذارند.

در زمینه نقد، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا توفیق کاملی نداشته است. هرچند بر این باور هستیم که گام‌های ارزنده‌ای برای رسیدن به نقد علمی برداشته‌ایم. بدون شک در شرایطی که تحقیقات و تالیفات قوی و ضعیف هر دو چاپ و عرضه می‌شود، لازم است نقد توسعه رواج یابد تا هم شناخت صحیحی از آثار منتشره بدست آید و هم اینکه خیل عظیم دانشجویان و محققان جدید بتوانند با روشن بینی لازم

به سراغ منابع بروند. شکی نباید داشت که سهمی از پیشرفت‌های علمی مغرب‌زمین مرهون توسعه و کاربرد نقادی علمی بوده است. با امید به آنکه ما نیز در این خصوص گام‌های بلندی برداریم. مشکلاتی را که در این خصوص وجود دارد خیلی خلاصه به عرض می‌رسانم:

در قدم اول باید توجه داشت همان‌گونه که پای‌بندی به اخلاق از خصوصیات اساسی جامعه‌ها است، این نشریه نیز تلاش بسیار به خرج داده که اخلاق و اعتدال را رعایت کند و با سعی در مثبت‌نگریستن و نظر تشویق در آثار داشتن، حتی‌الامکان به ذم و مدح توأم با اغراق کشیده نشود. لذا حفظ حرمت و منزلت همگان را وظیفه خود دانسته است و حتی اگر ضرورت نقد را قلم‌تند و تیز و بی‌پردگی و امثال آن بدانیم سعی بر این بوده که وارد این عرصه نشود. از دلایل چنین روشی علاوه بر آنچه که آمد، این بوده که فضای روحی و جو اعتماد میان جامعه علمی ما متأسفانه بسیار شکننده و آسیب‌پذیر است. پیشرفت علمی جامعه ما علاوه بر همفکری و همکاری، نیازمند همدلی و تفاهم است. چنانکه بتوان با در پیش گرفتن منشی معقول و مثبت به سطح قابل‌توجهی از اعتماد و تفاهم متقابل و روحیه معاضدت و مشارکت دست یافت، در این صورت حتی نقد صریح نیز جنبه تخریبی بخود نخواهد گرفت و تصویری از غرض‌ورزی را بدنبال نخواهد داشت.

در قدم دوم باید توجه داشت که هرچند روشن است هیچ مصلحتی بالاتر از حقیقت نیست و هیچ‌گاه نمی‌توان حقیقتی را کتمان و انکار کرد، اما باید این انصاف را نیز داشت که در جامعه ما در راه انجام یک تحقیق و تالیف عالمانه تا چه اندازه مشکلات معیشتی محققان و موانع بر سر راه آنان فراوان است. با وجود آنکه عشق و اهتمام به تحقیق و متابعت از منش عالمانه را با هیچ بهانه‌ای نمی‌توان کنار نهاد، اما بدون شک بنیادهای کار تحقیقی در جامعه ما ضعیف است. لذا همچنان که همگی ما به عنوان یک جامعه همبسته با یکدیگر هستیم، شرایط عمومی تالیف و تحقیق در کشور را نیز باید مربوط به همه این جمع بدانیم و در جهت توسعه و ترقی آن اهتمام داشته باشیم. یک شرط اساسی رسیدن به این امر پیشقدمی محققان و مؤلفان در نقد آثار خویش است.

در قدم سوم ما با این مشکل اساسی نیز روبرو هستیم که فنون و قواعد نقد در کشور ما متأسفانه کاملاً توسعه نیافته است. علاوه بر آنکه نقادان حرفه‌ای و آماده که بفوریت و با دقت به نیاز علمی کشور پاسخ دهند در دسترس نداریم بطور عموم نیز اهتمامی بدان نشان داده نمی‌شود و با همه اهمیتی که دارد جایگاه ارزشمندی برای آن قائل نمی‌شوند. در نتیجه در موارد معدودی، نقادی پرمایه و مبتنی بر روش صورت می‌گیرد. با درک این نیاز کتاب ماه کوشیده است به نقادی مطلوب دست یابد و چنانکه این پنجاه

شماره، پیشرفتی نسبی نیز در این خصوص حاصل شده است نشان می‌دهد.

بر اساس آنچه گفته شد نقد عالمانه، منصفانه، بدون حب و بغض و مدح و ذم و آنچه‌آنکه رعایت اخلاق و حرمت دیگران را بنماید مورد استقبال ماست. بدون شک در این زمینه صرفنظر کردن از جزئیات و اهتمام به اصول و قواعد علمی حاکم بر یک تالیف و هم‌سنخی با کلیت اندیشهٔ مورد نظر مؤلف کمک بسیاری به رونق نقد خواهد کرد.

کتاب ماه تاریخ و جغرافیا کوشیده است همواره درکی عینی و واقعی از ضروریات علمی، تحقیقی، فرهنگی و بطور کلی شرایط تاریخی کنونی جامعه ایران و دانش جغرافیا و تاریخ داشته باشد. در همین راستا شورای مشورتی تحریریه مرکب از آقایان دکتر عطاءالله حسنی، دکتر منصور صفت‌گل، دکتر جواد عباسی، دکتر حسین مفتخری، سیروس نصرالله زاده، نصرالله صالحی، مجتبی تبریزنیا (مدیر داخلی)، سیاوش شایان، مسعود جوادیان، محسن جعفری مذهب، فرج‌الله احمدی هر روز در جهت بهبود کار در تلاش بودند از ارشادات و راهنمایی‌های پیشکسوتان ارجمند نیز همواره بهره‌برداری شده است.

برای کتاب ماه تاریخ و جغرافیا از دو جهت دیگر نیز می‌توان ویژگی قائل شد. یکی حضور فعال خانم‌های محقق در این نشریه است و دیگر کثرت محققان خارج از مرکز. از شهرهای شیراز، مرودشت، شوشتر، بجنورد، مشهد، تبریز، بندرعباس، بندر بوشهر، بندر لنگه، لار، لامرد، اصفهان، نهاوند، خرم‌آباد، کرج، قزوین، زاهدان و... این نشریه نویسنده و همکار دائمی دارد.

در راستای تشخیص ضرورت‌ها از یک سو مقالات «سخن سردبیر» عرضه شده و از سوی دیگر ویژه‌نامه‌های متعددی درباره موضوعاتی چون منشات تاریخی، جغرافیای تاریخی، تیموریان، صفویان، تاریخهای محلی، آثار و احوال دکتر حائری، آثار و احوال دکتر زرین کوب، تاریخ تشیح... عرضه شده است. امید است در آینده نیز با مشارکت گسترده‌تر نویسندگان بتوانیم خدمت بهتری در این راستا داشته باشیم. در همینجا نیز از همه صاحب‌نظران در جهت نقد این نشریه و ارائه نظرات و پیشنهادات دعوت به عمل می‌آورم.

هرچند این نشریه خالی از اشکال نیست، اما سعی فراوان صورت گرفته است تا از نظر غلط‌گیری، ویرایش، صفحه‌آرایی، فهرست‌نویسی، زیباسازی، ارائه متوازن مقالات و مطالب، تهیه تیر و مسائلی از این قبیل روز به روز بهتر شود. رشد کمی و کیفی مجله از شماره یک تا پنجاه خود گواه صادق این مدعاست، بررسی و ارزیابی مداوم از وضع نشریه و محتوای آن نیز صورت می‌گیرد. هرچند وضع نامناسب توزیع جای پوزش‌خواهی صمیمانه از خوانندگان را دارد اما بهرحال رشد تیراژ مجله و نیز افزایش تعداد نویسندگان آن

همراه با استقبال از جانب گروه‌های زیادی بوده است. تا جایی که ما اطلاع داریم این توفیق وجود داشته که نشریه در میان اهل تاریخ و جغرافیا جای خود را بیابد و مورد مراجعه و توجه قرار گیرد. حتی در خارج از ایران نیز کم کم دامنه استفاده از آن بیشتر شده است. همه این سخنان از آن روست که دست همکاری همگان را برای ساختن نشریه‌ای که بتواند نیازهای واقعی کشور در زمینه تاریخ و جغرافیا را مرتفع سازد می‌فشاریم و از همه می‌خواهیم با قلم و قدم و ارائه طریق و نظر در این خصوص یاریگر ما باشند.

تا جائیکه راقم این سطور به عنوان یک علاقمند به تاریخ می‌داند تاریخنگاری معاصر ما در برهه کنونی یک دوره گذار را شاهد است. ضرورت‌های علمی، تحقیقی، فکری، فرهنگی، ملی و جهانی برای آن مطرح است، لازم است هر چه بیشتر نسبت به غنی ساختن، پربارکردن و مجهز نمودن نسل نواخته محقق در این عرصه کوشید، این نیز نیازمند بهره‌گیری از ارتباطات علمی و ارتقاء دانش و روش و تصحیح بینش ما در این خصوص است. بدون تحول و نوآوری و شناخت مبتنی بر نقد و نظر از میراث تاریخنگاری گذشته خویش، قادر نخواهیم بود پا به پای تحول علمی در این عرصه گام برداریم. خوشبختانه در سالیان اخیر دانش جغرافیا از پویایی نسبی برخوردار بوده و توانسته است شاهد نوآوری‌ها و کارایی هر چه بیشتر باشد، ضرورت تام و تمام دارد که علم تاریخ نیز متحول و پویا شود و به نیاز علمی و عینی جامعه ما پاسخ دهد. با درک این ضرورت کتاب ماه تاریخ و جغرافیا کوشیده است فضایی برای ارتباط و همفکری در این زمینه بوجود آورد. شکی نیز نباید داشت که موفقیت در این راه مستلزم همکاری و همفکری است. در پایان لازم است متذکر شوم که کتاب ماه تاریخ و جغرافیا خود قسمتی از یک مجموعه بزرگتر است و امور مربوط به چاپ و عرضه آن به اقتضای آن کلیت صورت می‌گیرد لذا در عین استقلال عمل، نظر به هماهنگی و همراهی با کلیت مجموعه دارد، خوشبختانه در تمامی قسمت‌ها، کتاب ماه با رشد و پیشرفت همراه بوده و توانسته است مخاطبان خویش را بیابد. با امید به آنکه خداوند توفیق دهد که هر چه بهتر و بیشتر خدمت علمی و فرهنگی موردنظر خویش را انجام دهیم بار دیگر از بابت کاستی‌ها عذر خواسته و همگان را به همکاری در جهت بهبود کمی و کیفی نشریه دعوت می‌نمایم.

دکتر عبدالرسول خیراندیش

